

І. А. Зінов'єва, стажист-дослідник
кафедри кримінального права № 1
Національного університету «Юри-
дична академія України імені Яро-
слава Мудрого»

УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ У ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України надав можливість потерпілому та підозрюваному чи обвинуваченому відійти від загального порядку проведення досудового розслідування та судового провадження шляхом укладення угоди про примирення.

Згідно з ч. 3 ст. 469 КПК угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Відповідно до ч. 8 цієї статті якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими від одного кримінального правопорушення чи з одним (кількома) з потерпілих від різних кримінальних правопорушень. У таких випадках кримінальне провадження щодо зазначених осіб підлягає виділенню в окреме провадження.

Згідно зі ст. 477 КПК слідчий, прокурор розпочинає кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених пунктами 1, 2 і 3 ч. 1 цієї статті. Так, виходячи з положень п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК, законодавець надає можливість укладення угоди про примирення у разі вчинення кримінальних правопорушень, передбачених, зокрема ст. 189 КК (вимагання, крім вимагання, вчиненого організованою групою, а також поєднаного з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи), ст. 190 КК (шахрайство, крім шахрайства, вчиненого організованою групою), частинами 1 або 2 ст. 289 КК (незаконне заволодіння транспортним засобом без особливо обтяжуючих обставин) та ін., якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого, або якщо вони вчинені особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно власності потерпілого. У такому разі укладення угоди про примирення у кримінальному

провадженні у формі приватного обвинувачення можливе щодо шахрайства, вчиненого за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 190 КК), якщо кожен з учасників групи стосовно потерпілого є чоловіком (дружиною), іншим близьким родичем чи членом сім'ї, або найманим працівником, який завдав шкоду виключно власності потерпілого. Якщо підозрюваний чи обвинувачений не відповідає таким вимогам, можливість укладення з ним угоди про примирення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення зникає. У зв'язку з тим, що злочином одночасно завдано шкоди приватному та публічному інтересу, вважаємо за необхідне визнати недоцільним надання можливості укладення угоди у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення з тим (тими) зі співучасників, який відповідає вимогам стосовно потерпілого, передбаченим п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК, та виділення кримінального провадження щодо цієї особи (осіб) в окреме провадження. Виходячи з того, що шахрайство, вчинене за попередньою змовою групою осіб, згідно зі ст. 12 КК є злочином середньої тяжкості, посягає на приватні інтереси та не зачіпає значною мірою публічних інтересів, укладення угоди зі співучасниками незалежно від їх відповідності вищезазначеним вимогам можливе на підставі ч. 3 ст. 469 КПК вже у кримінальному провадженні у формі не приватного, а державного обвинувачення.

Виникає питання про можливість укладення угоди, якщо серед учасників групи, які відповідають вимогам стосовно потерпілого, передбаченим п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК, є співучасники, які таким вимогам не відповідають, а вчинений злочин є тяжким, у зв'язку з чим укладення угоди у кримінальному провадженні у формі державного обвинувачення згідно з ч. 3 ст. 469 КПК є неможливим. Така ситуація виникає, зокрема стосовно вимагання, вчиненого за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 189 КК), незаконного заволодіння транспортним засобом, вчиненого за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 289 КК). Незважаючи на те, що ці злочини посягають на приватні інтереси та не зачіпають значною мірою публічних інтересів, настання єдиного і неподільного для всіх співучасників злочинного результату, а також підвищена суспільна небезпечність злочину, вчиненого у співучасті, дають підстави вважати недоцільним надання можливості укладення угоди у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення з тим (тими) підозрюваним чи обвинуваченим, який стосовно потерпілого відповідає вимогам, передбаченим п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК, та виділення кримінального провадження щодо цієї особи (осіб) в окреме провадження. У такому разі потрібно визнати неможливим укладення угоди про примирення з усіма співучасниками, бо така можливість укладення у кримінальному провадженні у формі державного обвинувачення щодо тяжких та особливо тяжких злочинів законодавцем не передбачена.

Відповідно до ч. 5 ст. 469 КПК укладення угоди про примирення може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Тобто угода може укладатися на початковому етапі розслідування, коли обставини вчинення злочину досліджені недостатньо, а отже, немає достатніх доказів винуватості особи у вчиненні злочину. Таким чином, укладення угоди свідчить про визнання підозрюваним чи обвинуваченим вини у вчиненні злочину. Згідно з ч. 1 ст. 474 КПК прокурор не зобов'язаний, а лише має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди. Відмова суду в затвердженні угоди призводить до продовження досудового розслідування у загальному порядку. Щоб запобігти втраті доказів, які можуть слугувати показником характеру та ступеня участі кожного зі співучасників у вчиненні злочину, вважаємо за доцільне зробити проведення зазначених дій обов'язком прокурора.

Відповідно до ч. 8 ст. 474 КПК у разі якщо суд відмовляє в затвердженні угоди, повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається. Згідно з ч. 1 ст. 469 КПК домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Враховуючи зазначене, а також те, що в угоді має бути зазначено, зокрема формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) КК України, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір завданої шкоди, узгоджене покарання та ін. (ст. 471 КПК), є велика вірогідність невідповідності угоди вимогам КПК та (або) КК, у зв'язку з чим вважаємо за необхідне передбачити у КПК обов'язок суду надати роз'яснення стосовно невідповідності угоди, право суду надати термін для усунення такої невідповідності та право повторного звернення з угодою.

Таким чином, законодавча регламентація порядку укладення угоди про примирення має певні недоліки, які потребують усунення. Однак у цілому угода має позитивні риси, зокрема можливість скорочення процесуальної процедури досудового розслідування і судового провадження та забезпечення швидкості й повноти відшкодування потерпілому заподіяної шкоди. Крім того, угода про примирення є кроком на шляху виконання Україною вимог Рамкового рішення Ради ЄС «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р., згідно з яким кожна країна-учасниця повинна намагатися сприяти медіації в кримінальних справах.